

Pròleg

Per als profans, el llenguatge mèdic resulta més aviat obscur, quasi críptic, entre d'altres raons perquè la major part dels vocables que fan servir els professionals de les ciències de la salut no pertanyen a la llengua general. Els termes comuns, com ara “ferida”, “malalt” o “cama”, representen una porció bastant minsa en el conjunt dels vocables que recull qualsevol diccionari mèdic. I és que la multitud de tecnicismes que s’hi fan servir, de paraula o per escrit, contribueixen a convertir el món de la medicina en un espai tancat, inaccessible als no iniciats.

Hi ha un consens general a considerar que el progrés científic no seria factible sense el concurs del llenguatge, que fa possible tant el desenvolupament del pensament com la transmissió de la ciència. El progrés, amb l’allau de troballes i invencions que comporta, produeix noves realitats que cal designar, registrar i ordenar, i alhora requereix l’existència d’un llenguatge tècnic específic, més enllà del vocabulari de la llengua general, així com uns mecanismes àgils i perfectament definits que facen possible la formació dels vocables adients. El progrés científic no es pot concebre sense un cicle constant de producció, expressió i consum de sabers elaborats sobre la realitat que ens envolta. En altres paraules, la ciència, per existir, ha de ser expressada i comunicada; altrament, no hi hauria ciència.

De la mateixa manera, la medicina contemporània, subjecta a canvis incessants, experimenta una necessitat imperiosa de donar nom a les novetats i, per tant, d’ampliar continuament el bagatge lèxic preexistent. Per fortuna, el llenguatge mèdic posseeix una capacitat pràcticament il·limitada per crear neologismes, és a dir, mots savis que es construeixen *ad hoc*, no d’una manera arbitrària, sinó d’acord amb una normativa internacional, a partir d’uns centenars d’a-

rrels gregues i llatines i d’una sèrie reduïda de prefixos i sufixos. No debades el llenguatge mèdic actual respon a una tradició mil·lenària, hereva de l’humanisme renaixentista, que es remunta fins a l’obra de Galè de Pèrgam i els escrits del *Corpus Hippocraticum*. Les combinacions d’aquests elements grecollatins fan possible la formació de milers i milers de neologismes d’origen clàssic, que suposen la base principal dels vocables que apareixen als diccionaris mèdics convencionals. La duplicitat del substrat, els components del qual procedeixen fonamentalment del grec i del llatí, és la clau de l’extraordinària eficàcia d’aquest recurs lingüístic.

En el llenguatge de la medicina, hi ha, a més, una altra font important de neologismes, que no té res a veure amb la tradició clàssica i que contribueix encara més a la impermeabilitat del discurs mèdic. Em referisc als epònims, és a dir, aquells termes que inclouen el nom propi d’una persona i l’associen al seu significat. De vegades, es tracta del nom d’un descobridor d’una part anatòmica, d’un procés fisiològic o d’una malaltia; d’altres, de l’inventor d’un instrument o d’una tècnica. Així, la cara interna de l’anell inguinal es denomina “lligament de Gimbernat” en honor del cirurgià tarragoní Antoni de Gimbernat (1734-1816); els apilotaments de capil·lars arterials en l’escorça renal reben el nom de “glomèruls de Malpighi”, pel famós microscopista italià del segle XVII; i la lepra, una malaltia produïda per un *Mycobacterium* específic, és coneguda també amb el nom de malaltia d’Hansen, que recorda el metge noruec que el 1873 va identificar-ne el bacil causal.

Per als estudiants i fins i tot per als professionals de les ciències de la salut, els epònims requereixen un esforç addicional de memòria. Formats molts d’ells a partir de noms propis anglosaxons o germànics, són tan difícils d’aprendre com fàcils

d'oblidar. A més, en són tants i són, aparentment, tan capritxosos, que en la pràctica és impossible de dominar-los en la seua totalitat. De vegades, aprendre tan sols els de la pròpia especialitat constitueix un repte que pocs són capaços d'assolir. Només els procedents de la mitologia o de la literatura de ficció, com l'os "atles" o la "síndrome de Peter Pan", es compten per centenars, i els relatius a la patologia i la clínica per milers. Els epònims són, en definitiva, allò que es diu d'aquelles persones que acostumen a no reconèixer els favors rebuts: uns desagraïts.

Però, no tenim res a envejar als nostres col·legues del món de la biologia, que han de conèixer, entre d'altres coses, milers d'espècies botàniques, les denominacions de les quals deriven dels noms dels seus descobridors. Des dels temps de Linneus, la nomenclatura botànica —latina i binomial— està farcida d'epònims que recorden les persones que van distingir una determinada espècie d'altres plantes similars, com per exemple l'*Arenaria fontqueri*, en honor del botànic lleidatà Pius Font i Quer (1888-1964).

En realitat, l'eponímia respon al reconeixement que els col·legues (i el públic en general) concedeixen a aquella persona que ha realitzat una aportació singular a la comunitat científica. Precisament, un dels principals motors del progrés científic és la necessitat que els investigadors senten per publicar els resultats de la recerca, un impuls que sovint esdevé una autèntica obsessió per donar a conèixer els seus treballs i per oferir-los a la comunitat internacional. Darrere s'amaga el desig d'emulació, l'ambició per assolir un major reconeixement públic i, en definitiva, l'aspiració per guanyar la quota de *grandeur* que a cadascú li pertoca.

El llibre que ara tinc el plaer de presentar recull en un sol volum la sèrie d'articles que sota el títol comú "Eponímia mèdica catalana" han aparegut des del març de 1999 a les pàgines d'*Annals de Medicina*, la publicació senyera de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears. Des de bon començament, els autors, Elena Guardiola i Josep Eladi Baños, apuntaven encertadament cap al nucli de la qüestió: "No hi ha dubte que els epònims ens

transporten en el temps i en fer-los servir estem retent un tribut històric a aquells que en el seu dia van contribuir al desenvolupament de qual-sevol aspecte de la medicina".

Els esmentats autors han hagut de dur a terme una tasca molt més difícil que no pas ho sembla a primera vista. Per començar, la localització dels possibles epònims era d'una dificultat extraordinària. Calia consultar una multitud d'obres de referència (diccionaris, catàlegs, repertoris, llibres de text, etc.), la major part de les quals ni estan informatitzades ni posseeixen índex onomàstics adients. Calia, tot seguit, delimitar i precisar el significat dels termes, així com identificar-ne els autors i recollir tota la informació biogràfica a l'abast, cosa que a voltes no resultava gens fàcil. I, finalment, calia resseguir la trajectòria de cadascun dels epònims, sobretot per detectar tant el moment de l'aparició com les primeres cites rebudes, tasca que sempre requereix un esforç immens i que no poques vegades pot resultar completament infructuosa.

Amb aquesta rigorosa metodologia, el resultat de la recerca efectuada ha estat esplèndid, perquè en apropar-nos a aquells catalans el nom dels quals s'ha integrat al llenguatge mèdic, Elena Guardiola i Josep E. Baños han fet una tasca memorable: han recobrat els mots i els han donat un lloc al món. No sols han aconseguit reunir en aquest llibre més d'una vintena de metges i científics catalans que han originat epònims, sinó que en la mesura que els han estudiat tan acuradament, han efectuat una valuosa contribució a la història de la medicina universal. Les pàgines dels *Annals de Medicina* n'eren una bona prova. Només mancava la felicitat concurrència d'algú que patrocinés una edició conjunta de l'*Eponímia mèdica catalana* i la posés a l'abast d'un públic majoritari, la qual cosa ha estat possible gràcies al mecenatge de la Fundació Dr. Antoni Esteve, una entitat que es distingeix per una intel·ligent i sòlida labor de suport a la recerca i a les humanitats mèdiques. Tot plegat constitueix un exemple que caldria imitar.

Àlvar Martínez Vidal
Universitat Autònoma de Barcelona